

ט"ו בטבת תשפ"א, 30.12.2020

גיליון מס' 741

פרשת ויחי

מתי "אחרית הימים"?

מאת יואל קרצ'מר-רזיאל, עין צורים

מה צופן העתיד? עד כמה הוא גלוי בפנינו? ועל איזה סוג עתיד מדובר? מחלוקת אידאולוגית בשאלות אלה מתחבאת מאחורי מחלוקת פרשנית על דברי הפרידה של יעקב אבינו מבניו. דברי פרידה? לא ברכות? או אולי נבואה?

אכן, פרשנינו התלבטו כיצד להגדיר את דברי יעקב האחרונים, שנאמרו אחרי קריאתו לבניו, "הַאֲסַפּוּ וְאֶגְדָּה לְכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים" (מט,א). כוונת הדברים לכאורה ברורה: קריאת כיוון – נבואה או ברכה – לעתיד. אך מבט אל תוך הפרשה מערער את הוודאות. בעוד אל רוב הבנים פונה יעקב בלשון עתיד, אצל ראובן מתייחס יעקב לעבר בלבד; בניגוד ליהודה שזוכה לתיאור מפורט, אצל יוסף התיאור מופשט יותר ומתייחס לכאורה אף הוא בחלקו לעבר. יתר על כן, סקירה של תולדות ישראל מראה הלימה חלקית בלבד של התיאורים למעשים. אמת, בבית ראשון שבט יהודה עתיד למלוך ולמולו שבט יוסף זוכה למקום נכבד, אולם גורלם העגום של עשרת השבטים אורב מאחורי מציאות זו וכן הניסוח "לֹא יָסוּר שְׁבֵט מִיְהוּדָה" (מט,י) נשמע כמו הבטחה שלא התממשה. כמו כן, שבט לוי אכן מפוזר ברחבי הארץ, אך לתפקידו המיוחד אפילו אין רמז.

מבוכה זו עמדה בפני קדמונינו. כבר בחיבור מימי בית שני, "צוואות השבטים" התמודדו עם האתגר ומצאו פתרון בדמות צוואות של בני יעקב הקוראות לצאצאיהם לכבד את שבט לוי, כמו גם את יהודה. פרשני הפשט של ימי הביניים פסעו בדרך אחרת. רש"י, בעקבות חז"ל, הסיר את הבעיה בקבעו, "בקש [יעקב] לגלות את הקץ ונסתלקה שכינה ממנו והתחיל אומר דברים אחרים". אכן, אומר רש"י, יעקב התכוון לגלות את העתיד, אך בפועל לא עשה כן ועל כן בל נתמה על הפערים בין הברכה ובין המציאות. עם זאת, בפירושו להמשך הפרשה רש"י רואה את דברי יעקב כצוהר לעתיד.

הפרשנים האחרים מתחלקים לשני מחנות עיקריים. המחנה האחד (הרשב"ם, אבן עזרא ועוד), מזהה את "אחרית הימים" בהיסטוריה וסבור כי דברי יעקב מתייחסים לתקופת הכניסה לארץ ולדורות שלאחריה. כך למשל, "עַד פִּי יָבֵא שִׁילָה" (מט,י), הנאמר על יהודה, מתפרש בין השאר כמתייחס לקץ תקופת שילה ועליית דוד (ראב"ע) או לימי חלוקת הממלכה (רשב"ם).

הנציג הבולט של המחנה השני הוא הרמב"ן. מתוך היכרות עם דברי קודמיו, הוא קובע כי "אחרית הימים הם ימות המשיח". בפירושו להמשך הפרשה נע הרמב"ן בין העבר (מבחינת יעקב), העתיד וקץ הימים. בדרכו האופיינית בוחן הרמב"ן בקפדנות את מילות הפסוקים ואת ההיסטוריה ומתאים ביניהן. אך כאשר הוא מגיע

ליהודה, נושא הרמב"ן את עיניו אל העתיד לבוא. "עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה" רומז למלך המשיח, העתיד לאסוף את העמים תחתיו - "וְלוֹ יִקְהֶת עַמִּים" (שם, שם).

מאחורי שתי קריאות שונות אלה לפרשה, מתחבאת מחלוקת עקרונית: עד כמה המשיחיות מרכזית בעולמה של התורה. בפירוש רשב"ם וראב"ע לתורה נמעט למצוא את המשיח, אל מול רש"י ורמב"ן שבפירושיהם המשיח שכיח למדי. מוסכם עליהם, אפילו על רש"י, כי יעקב אבינו אכן מגלה את העתיד, אך הגדרותיהם ל"עתיד" הרלוונטי לעניין זה, משקפות תפיסות אידאולוגיות מובחנות. אם המשיח רמוז במקומות רבים בתורה, הרי שרעיון המשיחיות יסודי בתפיסתה של תורת ישראל. אך אם פרשה זו ואחרות אינן רומזות למשיח, אפשר לזהות את המשיחיות כרעיון משני, המורחב כמובן בנבואה, אך אינו עומד ביסוד תורתנו. מכאן, ניתן לפתח שתי תודעות דתיות נבדלות: תודעה המעמידה את המעשה הדתי כולו כהכנה לגאולה אל מול תודעה שבה יש מקום משמעותי יותר לתוצאות הארציות של מעשינו.

יואל קרצ'מר-רזיאל, חבר עין צורים, נשוי לורד ואב לארבעה. מפתח תוכן ומנחה מורים במטה: מלמד במכללת אחוה. במרכז יעקב הרצוג, במכינת צהלי ובתכנית "רוח צעירה" לתלמידי תיכון באשדוד.

דף פרשת שבוע של הקיבוץ הדתי מופיע באתר הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום [subscribe](#) בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב [unsubscribe](#) בשורת הנושא.
נגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il